

Prolog

JA, BEATRISA SAVOJSKA, majka sam četiri kraljice. Koja druga žena u istoriji sveta sme to za sebe reći? Nijedna, tvrdim, niti će ijedna ikada.

Jeste, hvalim se. Što i ne bih? Mislite da su se moje kćeri uspele do takvih visina pukim slučajem? Žena u ovom svetu muškaraca ne postiže ništa ako brižljivo ne kuje zaveru. Ja sam počela da snujem budućnost mojih kćeri još dok sam najstariju – Margaritu – držala u naručju.

Margi nije bila obično dete. Izgovarala je čitave rečenice još pre prvog rođendana. Ali opet, ona je Savojska, a mi nismo obična porodica. Da jesmo, ne bismo postali čuvari alpskih prevoja i vladari jedne sve obuhvatnije države, prijatelji kraljeva, careva i papa. Kako smo postigli takve visine? Ne svirepim borbama i osvajanjima, već brižljivim kovanjem planova i strateškim brakovima. I moja će se deca valjano udati, rešila sam, i uvećati uticaj naše porodice da bude kao što nikad pre nije bio.

Eto kako sam ispunila taj zavet: kćeri sam odgajila kao da su mi sinovi.

Ha! Vidim vam zabezegnuta lica. Da li vas onda iznenađuje i to što sam ih zvala „momcima“? Budući da sam se iškolovala uz petoricu od moje osmoro braće – učila filozofiju, latinski, astronomiju, matematiku, logiku, diplomatiju, debatovanje, lov, streljaštvo, čak i mačevanje – ovo sam prepoznala: znanje je ključ

moći. Šta mislite, zašto ga muškarci čuvaju za sebe, ostavljajući ženskadiji samo površnosti i gluposti? Šta devojci koriste vez, izvođenje kniksa, crtanje i glumljenje radoznalosti dok muškarac naklapa li naklapa o sebi? Ta pregnuća – sama srž ženskog obrazovanja – služe samo da uzvise muškarce, a unize žene. Želeći uspeh svojim kćerima, ja sam ih učila kao da su dečaci, i u miraz im dala istinsku moć – onu koja potiče iznutra.

Kad se Margi bila gotovo zadevojčila, zadužila sam braću da joj nađu kralja za kog će se udati. Budući da smo Savojsci, kovali smo zavere. Amadeus, Gijom i Toma hvalili su njenu lepotu, pamet i pobožnost po dvorovima i blizu i daleko; pred svakim kog su u gostili. Za to vreme ja sam pridobila trubadura Sordela da napiše pesmu u njenu čast, a onda mu valjano platila – zlatom i, jeste, poljupcima, mada ne i onom cenom koju je on radije hteo – da je otpeva pred francuskim kraljem Lujem IX. Tako očaran, kralj je zaprosio Marginu ruku – i nije dugo prošlo, a moje četiri kćeri postale su kraljice sveta.

Stvorila bih od njih kraljeve, da sam mogla. Umesto toga, načinila sam ih majkama kraljeva. To je najviše što sam uspela da uradim za njih, i za savojsku kuću – za moju porodicu – sad i ubuduće.

Porodica je sve. Ništa drugo nije važno. Sve druge spona mogu se pokidati – prijateljstvo, brak, čak i uloga kraljice – osim onih koje nas vezuju za naš rod. To je drugi nauk koji sam usadila kćerima: porodica je na prvom mestu. Na moju veliku tugu, međutim, te reči su im se odbile o sluh, kao seme o kameno tle.

Kad bi mogle sada čuti moje prekore, pa se međusobno potpomoci! Umesto toga, izgleda da su namerile jedna drugu da iskidaju, da rastrgnu našu porodicu. A ja? Ja ih obrlaćujem, i savetujem, i poučavam – i odvracam oči od njih da ne bih prosula slabičke ženske suze. O, kako mi se srce kida kad vidim moje kćeri kako pate!

Margarita

Četiri sestre, četiri kraljice

Eks u Provansi, 1233.

Dvanaest godina

POLAKO SE OKRENULA. Velika dvorana se puši, u mutnoj vatri i rasplinuta od izmaglice što štipa. M. od Flažija prinosi dugačkom nosu komad bele svile i opaža jeftine lojanice, mrlje na stonom čaršavu, iskrzane posuvratke grofićinih rukavica. Pred njim, Margarita se polako okrenula, prigušujući zevanje. Vodila je mesjea u sokolarenje i jahanje, odsvirala mu seosku igru na vijeli, otepevala mu tri šansone, pobedila mesjea u šahu, deklamovala mu Aristotelovu novu logiku na izvornom grčkom i vodila s njime raspravu, na latinskom, o tome ima li vreme početak, slažući se s Filozofom u tome da ga nema, jer je Bog, izvor vremena, večan. M. od Flažija, kog je spopao napad kašlja, požurio je da izađe iz dvorane, pa tako propustio izazov njenog oca: da li time vreme, dakle, nema ni kraj? Da li ono postoji u carstvu večnog, ili je samo ovozemaljska funkcija? A ako je ovozemaljsko, kako onda može biti bez početka, budući da je zemlju stvorio Bog?

Sada, na poslednjoj svojoj predstavi, Margarita izdržava tuđinov pogled na njenom licu, njenim kukovima, njenim dojkama koje se nepristojno propinju natežući otešnjalu haljinu. Kad bude kraljica Francuske, rekla je njena *maire*^{*}, nikad više neće nositi odeću koja joj nije po meri.

^{*} Rečnik stranih i manje poznatih reči i izraza nalazi se na kraju knjige. (Prim. prev.)

Ruka mu sunu kao zmija. „Naizgled je savršena, ali nisam joj pregledao zube.“

Odstupila je van njegovog domašaja. „Moji su zubi jaki, me-sje. I oštro ujedaju.“

Papa se osmehuje od uva do uva, ali *mama* se ne smeje. Oči joj sevaju: *Čemu sam te učila, a sve uzalud!* Margariti se znoji koža; u odaji je odjednom pretoplo.

„Svega joj je dvanaest godina“, kaže *mama*. „Jezik joj još nije ukroćen.“ Grofica spušta ruku u rukavici na mišicu M. od Flažija, zableskuje ga uvežbanim osmehom. Mesje se osmehuje i otkriva sopstvene požutele i krive zube.

„Ćerka vam ima duha, *non?* *Très formidable*. Ako se uda za kralja Luja, biće joj potreban za prepiranje s njegovom majkom.“ Namignuo je na Margaritu. „*Ma belle*, možda će vam zatrebati i ti oštri zubići.“

S podijuma se čuju zvuci: rebek, mavarska gitara, svirale, mali doboši. Minstrel u jarkoj odeći, s riđom bradom, peva „Majske kalende“, s namerom da ugodí grofici rečima o ljubavi prema jednoj drugoj Beatrisi – ali, kako ona upravo šapuće gostu, njegov hrapavi glas samo je podseća na jedno drugo, pamćenja mnogo vrednije izvođenje, kad je kompozitor Rajmbaut od Vakeire pevao ovu pesmu u istoj toj dvorani. To je bilo pre mnogo godina, nije to dodala, pre no što su napadi i opsade osiromašili riznicu, u doba kad su se trubaduri i trubarice jatili u Provansu radi beskrajnih veselja, kad je vino tako obilno teklo da nije bilo potrebe da se meša s vodom, a dvorana sjala od svetlosti najfinijih voštanica.

Kad je pesma uz škripu stigla kraju, majka ju je žurno poterala u dečje odaje, uzbuđeno je stiskajući za mišicu. „Opčinila si ga! Svaka čast, Margi. Kad budeš kraljica, moći ćeš da spaseš Provansu.“

Dadilja Madlena zacoktala je zbog rupe u Margaritinoj haljini dok ju je razodevala. Majka sleže ramenima: valjda M. od Flažija nije primetio takav sitan nedostatak. Pa ipak, čelo joj se bora dok se ostale ćerke guraju na naslonjaču zajedno s njom. Ona položaj kraljice za svoju ćerku želi više nego sama Margarita.

„Je li gledao Marginu haljinu ili ono što je u njoj?“, upita Eleonora. Iako prevelika za majčino krilo, zavalila se tamo, izguravši Sanču na pod, kraj materinih nogu. Mala Beatrisa ljuljala se okolo na punačkim nožicama, grabila rogoz s poda i bacala ga, svaki put se smejući kao da je izvela nešto bogzna kako mudro.

Dok Madlena spleće Margariti kosu, grofica priča svoje priče. „Vaša sestra je bila mirna kao prolećna magla i hrabra kao Lancelot.“ Odsutno je pomilovala Sanču po zlatnoj kosi. „Kralj Luj i njegova majka čuće o Margariti od Provanse samo hvale. Zašto, o, zašto Margarita nije ujela tog mesjea?“

„Ja bih bila bolja kraljica“, reče Eleonora. „Jača sam od Margi, i brže trčim. I bolji sam lovac.“

A Eleonora još i želi da ode iz Provanse. I ne prezire Francuze kao Margarita.

„Strpi se, Eli!“, kaza joj majka. „Imaš tek dve godine – premlada si za udaju.“

Margarita se nasmeja. „Reći Eli da se strpi, to je kao zapovediti magarcu da pojuri u galop.“

„Mama! Jesi li je čula kako me naziva magarcem?“

„Pa i jesi tvrdoglava kao magarac“, kaza Margarita.

„Što da ne budem tvrdoglava kad znam da sam u pravu?“

„Ako hoćeš da budeš kraljica, Eli, moraš naučiti da se obuzdavaš“, reče joj majka. „U tom pogledu, sestra te je naveliko prestigla.“ Ne pomenu Margaritinu grubu opasku upućenu M. od Flažija.

„Mama“, izgovori Sanča, okrećući se na podu i cimajući majku za haljinu.

„Sem kad joj na jezik sleti drzak odgovor. Tad jedva čeka da ga ispljune“, kaza Eleonora.

„Otkud ti znaš kakvog je ukusa drzak odgovor?“, upita je Margarita. „Na tvoj jezik sleću samo hvalisanja. Očigledno ti je i najmanji njihov delić teško da progutaš.“

„Mama!“ Sanča ponovo cimnu grofičinu haljinu. „Hoće li i Eli biti kraljica?“

„Momci!“ Majčin prekor zboleo je Margaritu. Zašto ih mora nazivati momcima? Da li žali što nema sinove umesto kćeri?

„Vreme za rasprave – i za nadmetanja, Eli – isteklo je. Margi je u prilici da postane kraljica. I to ne tek bilo koja kraljica, već kraljica Francuske, najbogatijeg i najmoćnijeg kraljevstva. Moramo joj pomoći, a ne da se gložimo s njom.“ Osmeh koji je uputila Margariti bio je kao sunčev zrak. „A i ona će zauzvrat pomoći nama.“

„Ali ja volim da se gložim sa Margi“, kaza Eleonora. „Uvek je pobedim.“

„To bi ti tako volela da bude“, reče Margarita.

„Gložila sam se i ja s vašim ujacima“, kaza majka. „Otkako sam se udala za vašeg *paire* i postala grofica Provanse, mi zajedničkim snagama radimo. Tako postupaju Savojski. A sad će se, s Marginom udajom za kralja Luja, savojska kuća poput sjajne zvezde uzvinuti do najviše tačke na nebesima. S njome ćemo se uzdići i mi, i čitava naša porodica, i vaša deca i unuci, ako je volja božja. Ako budemo jedni drugima pomagali.

„Hoće li i Eli biti kraljica?“, upita opet Sanča.

„Ja ću biti kraljica sveta!“ Eleonora se iskobelja iz majčinog krila i dočeka se na noge. „Neću se zadovoljiti malim kraljevstvom kao što je Francuska. Ja ću imati carstvo.“ Na to prekrsti ruke na grudima. „I ne brini se, *mama*, svima u porodici podariću zamkove i plemićke titule.“

Margarita se nasmeja. „A ko će biti tvoj car? Da nećeš da stupiš u harem *Stupora Mundi*?“ Čudo Ovoga Sveta: prikladna titula Fridriha II, zbog čijih bezbožnih opaski – nazvao je Hrista prevarantom! – i ovozemaljskog života rimski papa malo-malo pa zine, ali ne od čuda već od uvređenog besa.

„Za kojeg god kralja se udala, biću velika kraljica. Za to ću se postarati.“

„Hoćeš li i Eli dati u kraljice, *mama*?“, upita Sanča.

„Ne ja, već vaš ujak Gijom“, kaza *mama*. Eleonora zapanjeno udahnu. Majka se osmehnu. „On i Romeo predviđaju krune na glavama svih vas. Zarekli su se da će to ostvariti.“

„Četiri sestre, četiri kraljice!“ Eleonora zaigra naokolo. „Ko je nekada čuo za tako nešto?“

„Tri sestre“, izgovori Sanča. Briga joj namreška osmogodišnje lišce. „Ja ću se zarediti u Ganagobiju.“ Eleonora zakoluta očima:

poslednjih mesec dana Sanča ni o čemu drugom ne priča, otkako je majčina sestra Garsenda stupila u samostan Ganagobi, uz tako dirljiv obred da je čak i *mama* plakala.

„Pobožna moja mrvica, blaga kao tek ojagnjeno jagnješće“, na to će majka Sanči. „Bila bi od tebe izvrsna redovnica – da si neugledna ili bogaljasta.“ Sanča ima kosu boje zvezdane pređe, oči crne kao noćno nebo, jamicu u bradi, usta poput zrelih trešanja. Bilo bi šteta da se krije takva lepota, kaže *mama*, jer izvesno će joj privući srećnu udaju.

„Izbrišite iz glave sve sebične misli“, govori im sad majka. „Porodica je na prvom mestu. Kao žene – i kao kraljice – odanost morate čuvati za svoje sestre, ujake, roditelje. Mi smo vaš temelj. Mi smo vaša snaga.“

Obraća se Margariti, koja pak gleda sebi u ruke. Zna li *mama* kakav bol probode Margaritine grudi kad god pomisli na odlazak iz Provanse? Najverovatnije je nije ni briga. Grof od Tuluze neprekidno preti kao senka na vratima, spreman da udari. Uzeće sebi ta žitna polja, blistave planine, svetlucava žala Provanse – i savojska zvezda pašće na nebu niže nego ikad pre.

„U našem svetu, sreća se stiče i gubi u tren oka.“ Pucnula je prstima. „Kao što vidiš, čak i vladanje malom zemljom poput Provanse donosi pogibelj. Promisli o tim teškoćama kad budeš kraljica, daleko od doma! Opasnost će vrebati ne samo izvan tvog kraljevstva već i u njemu, čak i na tvom sopstvenom dvoru. Žene će ti zavideti, naročito ako si lepa. Muškarci će te mrzeti zato što si moćnija od njih, a naročito što si iz tuđe zemlje. Eto zašto ti je potrebna pomoć porodice.“

„Kad budem kraljica, meni neće trebati ničija pomoć“, kaza Eleonora.

„Ti si zaboravila šta si učila?“ Odnedavno, majka uči Margaritu i Eleonoru o kraljicama starog sveta. „Čak je i Kleopatri bila potrebna pomoć. Bez Cezara, ostala bi bez prestola.“

„Kleopatra“, frknu Eleonora. „Ona se služila ženskim dražima da postigne ono što želi. Nama to neće biti potrebno. Imamo mušku pamet.“ Tom rečenicom se njihova majka služi kad se hvali njihovim strogim školovanjem. Margarita se priseti M. od

Flażija, koji je gladnim očima piljio u njena nedra, a onda podvio rep kad se upustila u raspravu o Aristotelu.

„Ti nisi Kleopatra, tako ravna kao daska“, obrati se Eleonori. „Ali mogla bi biti Artemisija. Kraljica-ratnica, sećaš se? U nje su bili hrabar duh i muška smelost.“

„E to je naša Eleonora, puna muške smelosti“, kaza majka.

Eleonora stade da se šepuri kao ponosit vitez, vitlajući nevidljivim mačem.

„Koja ću kraljica ja biti?“, upita Sanča, uvučena u igru.

„To je lako: Jelena Carigradska“, kaza Eleonora. „Ona je postala svetiteljka.“

„Ja bih bila Elen od Kernarvona“, reče Margarita. „Velška princeza koja je postala carica Rima. Nakon muževljeve smrti vratila se kući i sve preobratala u hrišćansku veru.“

„Meni ne bi smetalo da budem kraljica kad bih tu silu mogla iskoristiti u ime Gospoda“, oglasila se Sanča svojim blagim glasom.

„Ja bih svoju silu koristila da pomognem porodici.“ Eleonora se sjajnim očima zagleda u majku, pošto je najzad ulovila zračak njenog odobravanja, makar na tren.

„Ja se nadam da ću vladati mudro“, reče Margarita. „Više od toga čovek ne treba da traži, bar ja mislim.“

„Ti si, onda, kao kraljica od Sabe“, kaza joj majka. „Ona je svom narodu rekla: 'Obuzela me je ljubav prema mudrosti... jer mudrost je neizmerno bolja od zlata i srebra.'“

Margarita oseti kako crveni. Kad bi *mama* znala njena prava osećanja, da li bi je i dalje smatrala mudrom?

„Mudra sam samo utoliko što ne mislim da znam ono što ne znam“, odgovori citirajući Sokrata.

„Mudrost je uzvišen cilj“, reče majka. „Za njom se traga čitavog života.“

„Margi će i biti potreban čitav život da stigne do nje“, pecnu Eleonora sestru.

„A Beatrisa, *mama*?“, kaza Sanča. „Kojoj je kraljici ona naj-sličnija?“

„Pčelinjoj matici koja većito zuji naokolo“, odgovori joj majka. Beatrisa se gegucala ka vratima, kao što je svake večeri činila.

Madlena je dohvati, uzviknuvši – što je isto tako svake večeri činila – i Beatrisa, očekivano, stade da zavija dozivajući oca.

„Sigurno je vreme leganju.“ Uđe otac; Beatrisa se izmigolji dadilji iz naručja i potrča k njemu. On je diže i stade da joj ljubi obraze, iako se bunila. Nije joj se išlo u postelju. Htela bi, reče, da ostane budna sa *papa*.

„Igraću šah sa Sordelom. On voli da vara, ja volim da pobeđujem. To je previše uzbuđenja za jednu devojčicu.“

„Briga me. Hoću i ja.“ Ugnezdila je kovrdžavu glavicu uz njegovo rame.

„Obećavaš da ćeš biti dobra, i da ćeš sedeti u mom krilu i da se nećeš mrdnuti?“ Zaklimala je glavom. „Onda možeš sa mnom.“ Madlena se podboči dok je izlazio s njom; rekla je već gospodaru – koliko li samo puta? – da je maloj Beatrisi potreban san, da će sutradan biti umorna i kmekava. Ali kad je posredi Beatrisa, njemu ne vredi pričati.

„Beatrisa se služi svojim dražima da postigne ono što želi“, prošaputala je Eleonora kasnije, dok je s Margaritom ležala u postelji pored usnule Sanče. „Ona je kao Kleopatra.“

„Nadam se da nisi u pravu“, kaza Margarita. „Seti se šta je bilo s Kleopatrinim sestrama.“

Eleonora iskezi zube. Nalik kamenom čudovištu pod mesečinom, digla je kažiprst i polako prevukla njime sebi preko grla.